

Nr 20.

Ankom till Riksdagens kansli den 26 april 1912 kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om uppdrag åt konstnären Axel Törneman att i Andra kammarens plenisal utföra väggmålningar m. m.

I en inom Andra kammaren väckt, till bankoutskottet remitterad motion, nr 197, hafva herrar N. Edén, friherre Bonde, Nilsson i Bonarp, Holmdahl, Rydén, Starbäck, Branting, friherre Palmstierna och J. F. Nyström hemställt, »att Riksdagen måtte besluta: 1) att åt riksgäldsfullmäktige uppdraga att träffa aftal med konstnären Axel Törneman om utförande i Andra kammarens plenisal af väggmålningar al fresco i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af herr Törneman utställda skisserna; 2) att för detta ändamål anslå ett belopp af 32,000 kr.; 3) att bemyndiga riksgäldsfullmäktige att till herr Törneman i mån af arbetets fortskridande utanordna medel af det sålunda anslagna beloppet, om så påfordras redan under innevarande år.»

Motionärerna hafva till stöd för denna sin framställning anfört följande:

»När plenisalarna i det nuvarande riksdagshuset tillkommo, var det arkitektens mening, att till själfva inredningen skulle sluta sig äfven en konstnärlig dekorering. Särskildt äro de stora fälten öfver talmansplatsen och öfver de båda läktarna på ömse sidor om denna plats uppenbarligen afsedda att prydas med målningar. Att sådana målningar skulle vara väl behöfliga för att upplifva och förhöja salarnas utseende, torde också vara en allmän mening, ej minst bland Riksdagens ledamöter.

Ett försök till åstadkommande af sådan utsmyckning gjordes redan för sex år sedan, sålunda omedelbart efter det riksdagshusets lokaler tagits i bruk. Riksgäldsfullmäktige afläto då, den 18 januari 1906, en skrifvelse till Riksdagen, hvori de fäste uppmärksamheten på hvad som i detta stycke närmast behöfde göras och för sin del förordade dels målningar å de nyssnämnda stora väggfälten, dels skulpturverk framför de mindre, rektangulära ytorna, som ligga under samma läktare, samt hemställde om ett anslag af 10,000 kr. för utlysande af täflan mellan svenska konstnärer på grundvalen af ett af fullmäktige upp-

gjordt program. Sedan denna hemställan af Riksdagen bifallits, företogs först en allmän och för alla svenska konstnärer öppen täflan, därefter uttog den utsedda prisnämnden — prins Eugen, artisten Richard Bergh, arkitekten A. Johansson, professor Th. Lundberg och professor K. Warburg — ett mindre antal konstnärer, som berättigades att deltaga i en begränsad täfling, och slutligen gaf i denna senare täflan prisnämnden enhälligt det första rummet åt konstnären Axel Törneman, hvilkens skisser af nämnden föreslogos till utförande. Från Akademien för de fria konsterna framställdes emellertid vissa anmärkningar mot dessa skisser, och inom Riksdagen tillvunno de sig icke några större sympatier. På grund häraf fick frågan för denna gång förfalla.

Denna utgång torde väsentligen ha berott på ämnesvalet för täflingarna. I enlighet med riksgäldsfullmäktiges första förslag begränsades detta i programmet så, att målningarna borde afse allegoriska framställningar på väggfälten af Sveriges näringslif och i absiderna af Sveriges försvar och andliga kultur. Dylika allegorier blifva gärna för konstnären tämligen ointressanta uppgifter, så mycket mer när de, som här, icke hafva någon direkt anknytning till den lokal, för hvilken konstverket är afsedt, och äfven för åskådarna förefalla de lätteligen främmande. Äfven den, som uppskattar de af prisnämnden föreslagna skissernas konstnärliga förtjänster, kan därför anse, att det icke innebar någon större förlust, när de ej kommo till utförande. Men väl blef utgången af 1906 års försök beklaglig ur den synpunkten, att resultatet måste försvåra frågans upptagande på en liknande väg. En ny pristäflan kunde åtminstone tillsvidare svårligen komma i fråga.

Så mycket mera tillfredsställelse måste det under sådana förhållanden framkalla, att saken nu kommit upp igen på ett annat sätt. Herr Törneman, som vid täflingen sattes främst, ehuru hans skisser icke då kommo till utförande, har af eget initiativ framlagt ett nytt förslag genom de skisser, som varit utställda först i Nationalmuseum och sedan i Riksdagshuset. Konstnären har nu arbetat efter en helt annan plan än den år 1906 följda; han vill nämligen nu framställa bilder, som i främsta rummet hämtats ur svenska folkets och svenska representationens *historia*.

Tanken synes oss i hög grad tilltalande. Om någonstädes historiska motiv lämpa sig vid offentliga byggnaders dekorerings, så bör det vara i Riksdagens hus. Vi svenskar kunna vara stolta icke blott öfver en urgammal och obruten yttre frihet, utan också öfver en lika urgammal och nästan lika obruten rätt för folket att direkt eller genom sina representanter deltaga i allmänna angelägenheter. Den svenska Riksdagen har en lång och märklig utveckling bakom sig, som väl förtjänar att hugfästas inom dess nuvarande samlingsrum.

Herr Törnemans nu utställda skisser äro afsedda för Andra kammarens plenisal; motsvarande förslag för Första kammaren äro ännu icke utarbetade. Konstnären vill på de två fälten ofvanför läktarna i Andra kammaren framställa, på det ena fältet Torgny lagman och Olof Skötkonung å Uppsalatinget, och på det andra Engelbrekt Engelbrektssons hyllning efter riksföreståndarvalet vid riksdagen i Arboga 1435 — den första riksdagen i vår historia. Båda ämnena äro efter vår mening lika väl funna som i det hufvudsakliga förträffligt utförda.

Berättelsen om Torgny lagman och Olof Skötkonung ger oss, hvad man än kan säga om dess historiska detaljer, i hela sin anda en lefvande bild af den svenska allmogens själfständighet och rätt att vara med i bestämmandet af landets öden allt sedan urminnes tider, och konstnären har lyckats att sätta denna bild på duken med klarhet, värdighet och kraft. Engelbrekt står i vår historia såsom den svenska samlade fosterlandskänslans första stora uppväckare och Riksdagens grundläggare, och konstnären har gifvit en ståtlig och liffull tafia af det ögonblick, då han efter valet till riksföreståndare omringas och hälsas af både herrar och prelater, köpstadsmän och bönder i den lilla medeltidsstaden. I absiden ofvanför talmansstolen erbjuder det tydligen mycket stora svårigheter att placera en figurmålning, på grund af dess välfning, och konstnären har därför på denna plats icke föreslagit någon bild af en historisk händelse, utan ett landskap, men han har i detta landskap insatt ett motiv, som på sätt och vis anknyter sig till de historiska bilderna, i det att han tecknat en svensk bygd med brinnande vårdkasar, sålunda under ofredens dagar, då folket kallas till landets försvar mot inkräktare, och han har i denna bild gifvit en både osökt och djupt känd symbol af kärleken till fosterlandet och af fosterlandets värn.

I fråga om herr Törnemens skisser föreligger en mängd uttalanden af framstående fackkunniga bedömare, och dessa bedömare hafva med sällsynt enhällighet tillerkänt förslagen ett högt värde samt förordat deras utförande. Vi bifoga en del af dessa uttalanden, som offentliggjorts i pressen, (bil. I), och vilja särskildt fästa uppmärksamheten därpå, att bland dem som sålunda yttrat sig äro två medlemmar af den föregående prisnämnden, nämligen artisten Richard Bergh och arkitekten A. Johansson, sekreteraren i Fria Konsternas Akademi, dr Ludvig Looström och amanuensen dr Georg Göthe, konstnären Nils Kreuger och professor O. Hjortzberg. Om de två sistnämnda vilja vi särskildt erinra, att de själfva utfört större monumentalmålningar.

Under sådana förhållanden synes det oss, att nu föreligger ett tillfälle att få frågan om väggmålningar i plenisalarna löst på ett verkligt tilltalande sätt, och vi hålla före, att Riksdagen bör begagna sig af detta tillfälle. Att förslagen tillkommit på konstnärens eget initiativ, afviker från den vanliga metoden med utlysande af täflan för dylika uppgifter. Men här föreligger först det särskilda förhållande, att herr Törneman redan genom sin seger i de förra täflingarna dokumenterat sin förmåga, och vidare, det faktum, att han sedan dess utfört andra stora monumentalmålningar. (I Östermalms läroverk i Stockholm, Värmlands Enskilda Bank i Karlstad samt Frimurarelogens hus i Linköping.) Att då föranstalta en ny täflan synes oss knappast ändamålsenligt och icke heller behöfligt. Öfver hufvud taget torde det förhålla sig så, att en uppgift sådan som denna just kan väntas blifva bättre löst, när en konstnär tar upp den af egen ingifvelse, än när den skall behandlas på grund af en officiellt föranstaltad täflan med utsakadt program. De offentliggjorda vitsorden om herr Törnemens skisser och hans förmåga såsom monumentalmålare synas oss också vara i och för sig tillräckligt talande.

Vi tveka följaktligen ej att föreslå, att riksgäldsfullmäktige måtte få i uppdrag att med herr Törneman träffa aftal om de af honom föreslagna målningar-

nas utförande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med skisserna. Då för Första kammarens dekorering inga förslag ännu blifvit framställda, men det torde vara önskvärdt, att båda plenisalarna erhålla målningar efter samma plan och af samma hand, förutsätta vi, att i Första kammaren motion väckes om uppdragande åt herr Törneman att utarbета skisser också för Första kammarens sal.

Konstnären har tänkt sig, att målningarna böra utföras icke på duk, som anbringas å väggen, utan *al fresco*, med vattenfärger direkt å den våta putsytan. Det senare förfaringssättet, som visserligen medför någon ökning af kostnaderna, gör färgerna ljusare och mera glänsande samt är äfven genom hållbarheten oljemålningen ojämförligt öfverlägsen. Då frescotekniken af dessa skäl, såvidt ske kan, plägar föredragas i offentliga byggnader, vilja vi i detta hänseende tillstyrka konstnärens förslag. Rörande kostnaderna hänvisas i öfrigt till bifogade, på vår begäran af konstnären uppgjorda promemoria, hvilken styrkes af kalkyler från flera firmor samt granskats och godkänts af professor O. Hjortzberg samt dekorationsmålaren Ellip Månsson med den reduktion, som af dessa senare på en post föreslagits, och som konstnären godkänt (bil. 2). Då kostnaderna äro beräknade för båda kamrarna, men målningarna nu ej föreslås till utförande för mer än Andra kammaren, behöfver tydligen för detta ändamål endast anslås hälften af beräknade beloppet, afrundadt till ett jämnt tal.»

Utskottet.

På sätt i motionen omförmäles, beslöt 1906 års Riksdag i anledning af en af fullmäktige i riksgäldskontoret gjord framställning att uppdraga åt fullmäktige att, för utrönande huruvida lämpliga konstverk kunde erhållas för dekorering af de härtill afsedda större fälten i riksdagshusets plenisalar, anordna en täflan mellan konstnärer samt därefter jämte framläggande af det vunna resultatet till Riksdagen göra dem framställning, hvartill förhållandena föranledde. Vidare bemyndigade Riksdagen fullmäktige att af förslagsanslaget till riksdagskostnader i mån af behof använda ett belopp af 10,000 kronor till bestridande af kostnaden för berörda täflan. Sedan dylik täflan sedermera kommit till stånd och den utsedda prisnämnden enhälligt förordat ett af konstnären Axel Törneman uppgjort förslag, hemställde fullmäktige i riksgäldskontoret i skrifvelse den 19 mars 1908 till statsutskottet, att utskottet ville hos Riksdagen utverka bemyndigande för fullmäktige att af förslagsanslaget till riksdagskostnader använda ett belopp af högst 43,000 kronor för dekorering af kamrarnas plenisalar i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förenämnda förslag.

Efter det akademien för de fria konsterna afgifvit utlåtande i ärendet, fann statsutskottet sig icke hafva skäl att till Riksdagen göra framställning för anvisande af medel för det angifna ändamålet. Frågan hade alltså förfallit.

Nu har emellertid konstnären Törneman framlagt ett nytt förslag till dekorering af Andra kammarens plenisal. Ifrågavarande förslag afser att å två plana halfcirkelformiga väggfält ofvanför två af läktarna framställa motiv ur svenska folkets och svenska representationens historia, hvarjämte absiden ofvanför talmansstolen skulle prydas med en landskapsmålning.

Då det nu uppgjorda förslaget från sakkunnigt håll rönt allmänt erkännande, anser utskottet, i likhet med motionärerna, detsamma böra komma till utförande. Utskottet har därför icke något att erinra mot att uppdrag lämnas fullmäktige i riksgäldskontoret att med konstnären Törneman träffa aftal om utförande af ifrågavarande målningar i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det föreliggande förslaget.

Hvad beträffar kostnaden för arbetets utförande, har densamma beräknats till i rundt tal 32,000 kronor. Något särskildt anslag för ändamålet torde icke behöfva anvisas, utan synes kostnaden kunna bestridas ur förslagsanslaget till riksdagskostnader.

Aberopande hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, må *dels* uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att med konstnären Axel Törneman träffa aftal om utförande i Andra kammarens plenisal af väggmålningar al fresco i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af honom i sådant hänseende uppgjorda förslaget, *dels ock* bemyndiga fullmäktige att af förslagsanslaget till riksdagskostnader i mån af behof använda ett belopp af högst 32,000 kronor till bestridande af kostnaden för ifrågavarande arbeten.

Stockholm den 26 april 1912.

På bankoutskottets vägnar:

I. VON STAPELMOHR.

Herr *Swartz* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
